

ЯКІСТЬ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ФЕНОМЕН ПОНЯТТЯ

Фроленкова Н.О.

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

У статті розглянуто актуальні аспекти якості дошкільної освіти, які пов'язані із загальними орієнтирами процесу вдосконалення системи освіти на усіх рівнях. Висвітлено сучасні науково-педагогічні погляди на досліджувану проблему. Розкрито основні дефініції дослідження «якість», «якість освіти», «якість дошкільної освіти» та простежено їх взаємозв'язки. Охарактеризовано критерії якості та чинники впливу на якість освіти загалом, та дошкільної, зокрема. Обґрунтовано поняття «якість дошкільної освіти» з позиції кожного суб'єкта освітнього процесу.

Ключові слова: якість освіти, дошкільна освіта, науково-методичне забезпечення, освітня програма, дошкільний вік.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Якість освіти є ключовою проблемою збереження і прогресивного розвитку інтелектуального потенціалу України в ХХІ столітті. Актуальність проблеми якості освіти пов'язана із загальними орієнтирами процесу вдосконалення системи освіти на державному, регіональному, локальному рівнях і знаходить відображення в низці документів, що регламентують і концептуально обґрунтовують діяльність освітніх установ [5, с. 66].

Зокрема, у Законі України «Про дошкільну освіту» у пункті 1 статті 4 йдеться: «Дошкільна освіта є обов'язковою первинною складовою частиною безперервної освіти в Україні», пункті 2 статті 4 «Дошкільна освіта – цілісний процес, спрямований на забезпечення різнобічного розвитку дитини відповідно до її задатків, нахилів, здібностей, індивідуальних, психічних та фізичних особливостей, культурних потреб», пункті 2 статті 11 «Дошкільний навчальний заклад забезпечує відповідність рівня дошкільної освіти вимогам Базового компонента дошкільної освіти», статті 26 «Завданням науково-методичного забезпечення системи дошкільної освіти є: ...аналіз стану освітньої роботи та рівня розвитку дитини відповідно до завдань Базового компонента дошкільної освіти» [4].

Так, у Національній доктрині розвитку освіти України ХХІ ст. зазначено, що якість освіти є національним пріоритетом і передумовою національної безпеки держави і те, що держава постійно здійснює моніторинг якості освіти, забезпечує його прозорість, сприяє розвитку громадського контролю [7].

Дану проблему відображено також у низці нормативних документів Міністерства освіти і науки України, що і є підтвердженням актуальності та значущості дослідження якості дошкільної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняному філософському дискурсі якість освіти – предмет дослідження сучасних науковців В. Андрущенко, В. Кременя, К. Левківського, В. Огнев'юка, І. Предборської та ін.

Педагогічний контекст якості дошкільної освіти відображено у наукових працях Л. Артемової, А. Богданової, З. Борисової, Л. Зданевич, О. Кононко, М. Коченгіної, К. Крутій, Н. Лисенко, Л. Лохвицької, Т. Лукиної, З. Нагачевської, Г. Рего, О. Савченко, Т. Степанової, В. Темчук, І. Улюкаєвої, О. Янко та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проте, проблема якості дошкільної освіти все ж не отримала належного висвітлення. І як зауважує К. Крутій, сьогодні на всіх освітніх рівнях необхідно: максимально об'єктивно спрогнозувати як можливості, так і процес розвитку освітньої системи; підвищувати якість дошкільної освіти, орієнтуючись на потреби конкретних споживачів освітніх послуг, – батьків і дітей, ДНЗ та інших соціальних партнерів; своєчасно виявляти і

оцінювати реальний якісний стан освітньої системи, її відповідність державним вимогам [6, с. 23].

Формулювання цілей статті. Розкрити поняття «якість дошкільної освіти» як феномен у сучасному вітчизняному освітньому просторі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглянемо основні дефініції дослідження «якість», «якість освіти», «якість дошкільної освіти» та простежимо їх взаємозв'язки.

Якість – категорія філософська, об'єктивна і загальнонаукова. Словник української мови визначає якість як ступінь вартості, цінності, придатності чого-небудь для його використання за призначенням [11, с. 529]. Якість – наявність суттєвих ознак, властивостей, особливостей, котрі відрізняють один предмет чи явище від інших [8, с. 265].

Усі різноманітні підходи дослідників у галузі теорії якості сходяться в єдиному визначенні якості як «об'єктивної визначеності цілісного предмета, що відмежовує цей предмет від інших». Поряд із визначеністю та цілісністю є ще одна особливість якості – цінність об'єктів і процесів.

Системно-структурна характеристика якості об'єкта дозволяє виокремити його суттєві особливості, розглядаємо лише деякі з них, на які опираємося при розгляді порушеної проблеми: поняття якості є універсальним, тому що може бути застосовано до всіх аспектів соціальної діяльності; темпи розвитку потенційної якості об'єкта або процеси мають випереджати систему вимог, що висуваються середовищем; наявність взаємозв'язку і єдності якості процесу, що відбиває розвиненість й інтенсивність його ознак, та якості результату, що фіксується у відповідних категоріях розвитку учасників цього процесу або власного об'єкта; неможливість вибудовування оцінних моделей виключно статистичними методами або на основі використання спеціальних інформаційних систем; неперервність оновлення якості – одна з головних умов існування об'єктів, процесів тощо. Тому, під якістю розуміємо ступінь відповідності властивостей якогось об'єкта (продукту, послуги, процесу) певним вимогам (нормам, стандартам). Якість – комплексне поняття, що характеризує ефективність усіх сторін діяльності: розробка стратегії, організація освітнього процесу тощо [5, с. 71].

Усі зазначені ознаки якості розповсюджуються на всю сферу освіти. Зазначимо, що пошук гуманітарних характеристик передбачає передусім визначення тих якісних характеристик, які можуть дати уявлення про результат. Пріоритетом системи якості освіти є якість (у широкому значенні даної дефініції) підготовки випускників освітнього закладу.

Розглянемо поняття «якість освіти» предметно. Лише на початку ХХІ століття термін «якість освіти» з'явився у нормативних і довідникових виданнях. Так, у вперше виданій в Україні «Енциклопедії

освіти» (2008) вміщено велику серію статей з цієї проблеми: якість вищої освіти, якість дошкільної освіти, якості особистості, моніторинг якості освіти, оцінювання навчальних досягнень учнів, критерії та показники якості навчальної діяльності та ін. [3].

Як зазначає О. Савченко, широке введення нової термінології у мовний обіг насамперед відображає зміну цілей освіти, а отже нові підходи до розуміння, якою має бути якісна освіта і як оцінювати її результативність. Якість освіти є похідною від її цілей і завдань. Вона має відповідати як соціальним потребам держави, так і запитам особистості. Якість освіти – це насамперед її відповідність певним еталонам вимог, що визначені стандартами та нормативами і можуть вимірюватися. [10].

Якість освіти (англ. – quality of education) – певна збалансована відповідність певного освітнього рівня (загальної середньої, професійно-технічної, вищої тощо) численним потребам, цілям, умовам, затвердженням освітнім нормам і стандартам, яка встановлюється для виявлення причин порушення цієї відповідності та управління процесом поліпшення встановленої якості [3]. Категорія якості освіти у сучасних умовах розглядається у вимірах її особистісного орієнтуру. Тобто якість освіти залежить від міри реалізації мети особистісно-орієнтованої освіти.

Якість освіти – це характеристика освіти, що визначається сукупністю властивостей, які сприяють задоволенню освітніх потреб людини і відповідають інтересам суспільства і держави. Якість освіти є характеристикою освітнього процесу і його результатів, що виражає ступінь їхньої відповідності поширеним у суспільстві уявленням про те, яким має бути освітній процес і якій меті він має служити, виражається в системі показників (нормативів) знань, умінь, навичок, норм ціннісно-емоційного ставлення до світу і один до одного, яка відбиває ступінь задоволення очікувань різних учасників освітнього процесу, від освітніх послуг, що надаються освітньою установою, а також ступінь досягнення висунутих перед освітою мети і завдань [9].

У широкому значенні якість освіти має такі складові: якість реалізації освітнього процесу через рівень майстерності педагога і рівень досягнень дітей в освітньому процесі, якість умов реалізації освітнього процесу, якість управління системою освіти в конкретному закладі [5, с. 73].

О. Савченко, порушуючи проблему якості освіти, виокремлює наступні чинники впливу, називаючи їх зовнішніми тисками, які негативно позначились на якості освіти загалом, так і на дошкільній, зокрема, (подаємо лише ті, що стосуються проблеми дослідження):

- тривала невизначеність ідеологічних установок розвитку держави (затягнувся процес пошуку національної ідеї, консолідації суспільства); нарощування відкритої соціальної нерівності, яка нівелює права частини громадян на забезпечення дітям якісної освіти, змістовне дозвілля;

- демографічна та економічна кризи, що зумовили значні зміни у мережі навчальних закладів, особливо у сільській місцевості, зменшення витрат на всі організації навчально-виховного процесу;

- постійне погіршення екологічної ситуації, частотність екологічних катастроф, епідемії збільшили ризики для дитячого здоров'я; розхитування ролі сім'ї, як найважливішого соціального інституту стабільного розвитку держави, зумовило поширення безвідповідального батьківства, насильства над дітьми; бурхливий розвиток ЗМІ, доступ дітей до неякісної інформації, засилля реклами безмежного споживання тощо [10].

На нашу думку, найбільш точно подає визначення поняття Н. Виноградова, яка подає якість освіти як характеристику освітнього процесу і його результатів, що виражає міру їхньої відповідності поширеним у суспільстві уявленням про те, яким має бути освітній процес і якій меті він має служити, виражається в системі показників (нормативів) знань, умінь, навичок, норм ціннісно-емоційного ставлення до світу і один до одного, яка відбиває ступінь задоволення очікувань різних учасників освітнього процесу, від освітніх послуг, що надаються освітньою установою, а також ступінь досягнення висунутих перед освітою мети і завдань [2, с. 126].

Проблему якості дошкільної освіти підіймає широке коло сучасних науковців. Так, О. Кононко зазначає, побудова дошкільної освіти в сучасному життєвому контексті, модернізація всіх її складників – цілей принципів, завдань, змісту, форм, методів виховання і навчання – перетворюється на першочергову потребу. Задовольнити сучасні запити може лише якість дошкільної освіти, що стає визначальним принципом інноваційних процесів. Основою зрушень є створення потреб і моделей розвитку особистості. Якісна дошкільна освіта визначається фахівцями як процес і результат удосконалення здібностей і поведінки зростаючої особистості, створення сприятливих умов для досягнення нею фізичної, психічної та соціальної зрілості, одержання можливості для індивідуального зростання, вияву творчих здібностей, актуалізації свого природного потенціалу [3].

За К. Крутій, термінологічне визначення якості дошкільної освіти й до сьогодні є дискусійним: немає чітких параметрів, критеріїв і показників за якими можна було б визначити якість освіти та її результати. З точки зору сучасних наукових підходів, якість освіти характеризується сукупністю критеріїв – умов, освітнього процесу, управління і результатів цього процесу [6, с. 23].

О. Кононко, звертає увагу на те, що провідні фахівці у галузі дитячої психології та дошкільної педагогіки (Н. Авдеева, Л. Венгер, В. Давидов, М. Єлагіна, О. Запорожець, В. Когирло, В. Мухіна та ін.) до концептуальних характеристик якості вітчизняної дошкільної освіти віднесли такі положення: якість дошкільної освіти є національним пріоритетом; висока якість дошкільної освіти передбачає органічний зв'язок освіти і науки, педагогічної теорії і практики; модернізація системи дошкільної освіти спрямована на забезпечення її якості відповідно до найновіших досягнень вітчизняної і світової науки, культури та соціальної політики. Згідно з цим, інноваційний розвиток дошкільної освіти пов'язується сьогодні з реалізацією принципу дитиноцентризму як відбиття нових тенденцій в динаміці сучасного світу, де саме розвиток особистості стає показником прогресу [3].

За довідниковим виданням, якість дошкільної освіти – надання можливості вибору для дитини «індивідуального освітнього маршруту» на основі різноманітності змісту, форм і методів роботи з дітьми; забезпеченням соціального захисту дитини від некомпетентних педагогічних дій; гарантією досягнення кожною дитиною мінімально необхідного рівня підготовки для успішного навчання в початковій школі [1, с. 293]. Якість дошкільної освіти опирається на три ключові аспекти: мета і зміст освіти, рівень професійної компетентності педагогів і організації їхньої діяльності, стан матеріально-технічної і науково-інформаційної бази освітнього процесу.

К. Крутій зауважує, до визначення якості дошкільної освіти необхідно застосовувати комплексний підхід, оскільки «якість» охоплює – якість

мети, якість процесу, якість управління, якість результату [5, с. 75].

Перед дошкільною освітою ставиться певна мета, як зовнішня, так і внутрішня. Освіта має відповідати встановленим стандартам і нормам. Для здобуття дійсно якісної освіти має бути забезпечена якість самих вимог (мети, стандартів і норм) і необхідні якісні ресурси (освітні програми, кадровий потенціал, контингент дітей, матеріально-технічне забезпечення, фінанси тощо), тобто якість умов (вкладень у дошкільну освіту). Тому, якість мети обумовлює критерії – обґрунтованість завдань, формування цілісного освітнього простору. При дотриманні цих критеріїв якості важливу роль відіграє якість освітніх процесів (освітня діяльність, управління, освітні технології тощо), що безпосередньо забезпечують розвиток дітей дошкільного віку.

Критеріями якості процесу визначено – розвиток дошкільної освіти, ефективність здоров'язбережувальної діяльності. Ще одним елементом якості освіти є якість результатів діяльності ДНЗ (поточні і підсумкові результати освіти дошкільників, кількість випускників ДНЗ, що поступили до гімназій, колегіумів тощо).

Щодо критеріїв якості управління освітою, то визначаємо наступні – налагодженість управлінських механізмів і модернізація управління; кваліфікація управлінських кадрів.

До якості результату відносимо такі критерії як фізичне і психічне здоров'я вихованців, розвиненість, навченість і вихованість дітей [5, с. 76]. Зауважимо, що всі складові якості дошкільної освіти досить важливі, отже, мають розглядатися цілісно. На жаль, як правило, якість дошкільної освіти розглядається частіше як якість результатів освітньої діяльності, а решта компонентів – як необхідні умови отримання цих результатів.

Дефініція «якість дошкільної освіти» з позиції кожного суб'єкта освітнього процесу (держави, дітей, батьків, педагогів, керівників) трактується по-різному. Розглянемо дані позиції.

Для держави – потреба суспільства в якісній освіті; спрямовуючи фінансові ресурси в систему дошкільної освіти, поширюючи її доступність, органи виконавчої влади хотіли б мати підтвердження соціальної та економічної доцільності вкладених коштів. Потреби держави в певній якості послуг ДНЗ, що надаються, знаходять своє віддзеркалення в наказах, інструкціях, листах МОН та ін.

Для дітей – це навчання в цікавій для них ігровій формі. Для батьків – це ефективне навчання, тобто навчання за програмами, що готують дітей до школи: навчання без стомлення; збереження здоров'я дітей,

як фізичного, так і психічного; успішність навчання; підтримка бажання дітей учитися; забезпечення можливості вступу до елітарної або престижної школи; навчання іноземної мови, хореографії, інформатики тощо. Отже, батькам необхідно бачити конкретні результати освітньої роботи з їхньою дитиною.

Для педагогів – це позитивна оцінка їхньої діяльності керівниками ДНЗ, батьками; успішне виконання освітньої програми всіма дітьми; оптимальний добір методів і прийомів роботи з дітьми; підтримка інтересу дітей до процесу будь-якої діяльності, успішний їхній розвиток; збереження та зміцнення здоров'я кожної дитини, раціональне використання часу дітей і вихователя; забезпеченість педагогічного процесу всіма необхідними методичними рекомендаціями і системою планування.

Для керівника – висока оцінка діяльності педагогів батьками і дітьми, підвищення престижу та іміджу ДНЗ; збереження здоров'я дітей, раціональне використання часу дітей і педагога; успішність діяльності педагогів і дітей; повне засвоєння обраної освітньої програми та якісна підготовка дітей до школи [5, с. 71].

Висновки і перспективи подальшого розвитку.

Отже, якість дошкільної освіти визначаємо як збалансовану відповідність усіх аспектів освіти певній меті, потребам, вимогам, нормам і стандартам; як сукупність якостей і характеристик, реалізація яких в педагогічному процесі сприяє різнобічному розвитку дитини, збереженню її здоров'я, успішному переходу до наступного вікового періоду. Можливість вибору для дитини «індивідуального освітнього маршруту», за Н. Виноградовою є якість дошкільної освіти, на основі різноманітності змісту, форм і методів роботи з дітьми; забезпеченням соціального захисту дитини від некомпетентних педагогічних дій; гарантією досягнення кожною дитиною мінімально необхідного рівня підготовки для успішного навчання в початковій школі. Оскільки, задовольнити сучасні запити суспільства зможе лише висока якість дошкільної освіти, затребуваним буде лише той дошкільний навчальний заклад, який зможе забезпечити високий рівень навчання і виховання дітей, статутна діяльність якого буде ґрунтуватись на гуманістичних концепціях виховання, які передбачають високий рівень загальної і психологічної культури виховного процесу, що виявляється в системі стосунків між вихователями і дітьми, членами педагогічного колективу, вихователями і батьками. Тому поняття «якість дошкільної освіти» є феноменом у сучасному вітчизняному освітньому просторі.

Позиції, висвітлені в статті, не вичерпують усього кола проблем.

Список літератури:

1. Дошкільна освіта: словник-довідник: понад 1000 термінів, понять, назв / [упоряд. К. Л. Крутій, О. О. Фунтікова]. – Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2010. – 324 с.
2. Дошкольное образование: словарь терминов / [сост. Н. А. Виноградова и др.]. – М.: Айрис-пресс, 2005. – 400 с.
3. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
4. Закон України «Про дошкільну освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>
5. Крутій К. Л. Моніторинг як сучасний засіб управління якістю освіти в дошкільному навчальному закладі: монографія / К. Л. Крутій. – Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2010. – 172 с.
6. Крутій К. Методологічні аспекти моніторингу дошкільної освіти / К. Крутій // Вісник СевНТУ. Вип. 105: Педагогіка: зб. наук. пр. – Севастополь: Вид-во СевНТУ, 2010. – С. 23-26. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sevntu.com.ua/jspui/bitstream/123456789/2277/1/105-05.pdf>
7. Національна доктрина розвитку освіти України // Освіта України. – 2002. – № 33. – 23 квітня.
8. Ожегов С. И. Словарь русского языка / С. И. Ожегов. – М.: Гос. изд. иностр. и национ. словарей, 1960. – С. 265.
9. Проблеми якості освіти: теоретичні і практичні аспекти. – К.: СПД Богданова А. М., 2007. – 336 с.
10. Савченко О. Я. Якість початкової освіти: сутність і чинники впливу [Електронний ресурс] / О. Я. Савченко. – Режим доступу: http://mdu.edu.ua/spaw2/uploads/files/4_8.pdf
11. Тлумачний словник української мови / За ред. В. С. Калашника. – 2-ге вид., випр. і доп. – Х.: Прапор, 2005. – С. 529.

Фроленкова Н.А.

Хмельницька гуманитарно-педагогічна академія

**КАЧЕСТВО ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ:
ФЕНОМЕН ПОНЯТИЯ****Аннотация**

В статье рассмотрены актуальные аспекты качества дошкольного образования, которые связаны с общими ориентирами процесса совершенствования системы образования на всех уровнях. Освещены современные научно-педагогические взгляды на эту проблему. Раскрыты основные дефиниции исследования «качество», «качество образования», «качество дошкольного образования» и прослежены их взаимосвязи. Охарактеризованы критерии качества и факторы влияния на качество образования в целом, и дошкольного, в частности. Обосновано понятие «качество дошкольного образования» с позиции каждого субъекта образовательного процесса.

Ключевые слова: качество образования, дошкольное образование, научно-методическое обеспечение, образовательная программа, дошкольный возраст.

Frolenkova N.A.

Khmelnitskyi Humanitarian-Pedagogical Academy

**QUALITY OF PRE-SCHOOL EDUCATION IN UKRAINE:
PHENOMENON OF NOTION****Summary**

The article describes the actual aspects of the quality of pre-school education, which are connected with the general guidelines of the process of improving the education system at all levels. Highlight the current scientific and pedagogical views on this issue. It outlines the main definitions of research «quality», «quality education», «quality of pre-school education» and traced their relationship. Characterized by quality criteria and factors affecting the quality of education in general, and pre-school in particular. Justified by the notion of «quality of pre-school education» from the position of each subject of the educational process.

Keywords: quality of education, pre-school education, scientific-methodological support, program of education, pre-school age.

УДК 37.011.3-051.015.31:130.123.3(045)

**ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ДУХОВНОСТІ Й ТВОРЧОСТІ
НА ШЛЯХУ ПРОФЕСІЙНО-ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛЯ****Хаустова О.В.**

Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

У статті автор виходить з твердження про необхідність застосування вчителем у навчально-виховному процесі творчої та духовної взаємодії, якою педагог оволодіває шляхом професійно-творчого розвитку. Стаття висвітлює сутнісні взаємозв'язки феноменів «творчість» і «духовність», які простежуються в наукових працях філософів, психологів та педагогів. У статті доводиться невід'ємність духовності й творчості вчителя як потенціалів його професійно-творчого розвитку. Такий розвиток учителя постає як створення й удосконалення цілісності «духовність-творчість-професіоналізм» у ході вирішення стратегічних і тактичних педагогічних завдань. Післядипломний педагогічний процес має вибудовуватися як комплексний вплив на професійний, творчий і духовний потенціали вчителя в їх єдності.

Ключові слова: духовність, творчість, професійно-творчий розвиток вчителя, особистісна творчість, потенціал.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Ключова роль фігури вчителя в підвищенні якості освіти та виховання особистості повертає спрямованість освітніх реформ на сприяння його професійному, особистісному, творчому та духовному розвитку. Залежність ефективності праці вчителя від рівня його професійно-творчого зростання висуває відповідні вимоги до його підготовки. Орієнтація на формування здатності до професійного росту, творчого розвитку та примноження духовності вчителів у системі післядипломної освіти є одним з актуальних завдань її модернізації на сучасному етапі.

Професійно-творчий розвиток вчителя відбувається в особливих умовах сьогодення, на які вказує

філософ Е. Фромм «Сьогодні освіта не може залишатися в руслі традицій, вона має розвивати здібності приймати автентичні рішення. В часи, коли десять заповідей втрачають, вочевидь, свою безумовну значущість, людина більш, ніж коли-небудь має навчитися прислуховуватися до десяти тисяч заповідей, які виникають в десяти тисячах унікальних ситуацій, яз яких створене життя» [11, с. 295-296]. В таких умовах особливе значення в професійній діяльності вчителя набуває його здатність до творчого ставлення до життя й праці, вміння переглядати духовний досвід минулого, прагнення до саморозвитку та реалізації себе як духовної й творчої особистості у навчально-виховному процесі. Звідси впливає актуальність досліджень в галузі